

Conclusions. Although the international treaties of Old Rus are important monuments of both international law and the law of individual princely centers, together they constitute a unique source of legal and cultural space of Old Rus and are absolutely indispensable for constructing its historical and legal reality. In view of this, international treaties, regardless of the territory of the modern states of the political centers that were parties to these treaties at the time, are monuments of the law of all states that now include the lands of the former Old Rus.

Key words: *Kievan Rus, Old Rus, Medieval Law, Old Rus Law, Treaty, International treaty, Source of Law, Legal history.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-158-165

УДК 321 (091); 340.15; 340.12

Л. В. ХУДОЯР,

кандидат юридичних наук*

ORCID: 0000-0003-2386-1869

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ПРОСТІР КОЗАЦЬКО-ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДОБИ: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ, ВИДИ

У статті на загальнотеоретичному рівні досліджено й охарактеризовано форми і види українського правового простору козацько-гетьманської доби. Сформульовано поняття «український правовий простір козацько-гетьманської доби», відзначена його важливість у дослідженні феномену українського права, генезису правової системи України і українського правового простору.

Ключові слова: *українське право, правовий простір, український правовий простір козацько-гетьманської доби, форми українського правового простору козацько-гетьманської доби, види правового простору козацько-гетьманської доби.*

Худояр Л. В. Украинское правовое пространство казацко-гетманской эпохи: понятие, формы, виды

В статье на общетеоретическом уровне исследованы и охарактеризованы формы и виды украинского правового пространства казацко-гетманской эпохи. Сформулировано понятие «украинское правовое пространство казацко-гетманской эпохи», отмечена его важность в исследовании феномена украинского права, генезиса правовой системы Украины и украинского правового пространства.

Ключевые слова: *украинские право, правовое пространство, украинское правовое пространство казацко-гетманской эпохи, формы украинского правового пространства казацко-гетманской эпохи, виды правового пространства казацко-гетманской эпохи.*

Khudoiar Lesia. Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era: concepts, forms, kinds

The article investigates and characterizes the forms and kinds of the Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era at the general theoretical level. The concept of «Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era» is formulated, its importance in the study of the phenomenon of Ukrainian law, the genesis of the legal system of Ukraine and the Ukrainian legal space is noted.

Key words: *Ukrainian law, legal space, Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era, forms of the Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era, kinds of legal space of the Cossack-Hetman era.*

* **Khudoiar Lesia**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

Актуальність теми. Пошук смислів правового буття зумовлює актуальність виявлення сутнісних аспектів, динаміки, генезису українського правового простору, дослідження його структурних компонентів і системоутворюючих зв'язків. Конструювання поняття «українського правового простору» є доволі складним завданням, вирішенню якого сприятиме визначення поняття «український правовий простір козацько-гетьманської доби».

Огляд літератури. Поняття «правовий простір» аналізувалося у наукових працях Н. І. Барціца, Г. ДЖ. Бермана, І. В. Волк, Л. М. Ганцевої, М. М. Гнатовського, І. В. Долматова, І. В. Жужгова, Є. Г. Зінкова, М. О. Капустіної, А. А. Козловського, В. М. Кравчук, В. П. Малахова, О. С. Мельничук, Ю. М. Оборотова, І. І. Овчиннікова, В. В. Суханова, Ю. О. Тихомирова та ін. Питання правового простору в епоху становлення козацтва побіжно висвітлено у статті Н. В. Атаманової¹. Однак до цього часу не вироблено єдиного розуміння цього поняття.

Постановка проблеми дослідження. Правовий простір України як соціальне явище є особливою формою вираження соціального буття українського етносу. Поняття «правовий простір» ширше, ніж «правова система», оскільки містить низку онтологічних, аксіологічних, гносеологічних, культурологічних та функціональних аспектів. Тому поняття «український правовий простір козацько-гетьманської доби» сприятиме дослідженню з позицій синергетичної парадигми правового буття українського етносу, глибшому і конкретнішому розумінню феномену українського права козацько-гетьманської доби, його місця і ролі в формуванні та історичному розвитку правового простору і правової системи України.

Метою і завданням дослідження є визначення поняття «український правовий простір козацько-гетьманської доби». Відповідно, розглядаються структура, а також компоненти форм та видів українського правового простору козацько-гетьманської доби.

Виклад основного матеріалу. Поняття «правовий простір» у юридичній науці використовується переважно для позначення меж дії правових норм у часі, просторі і за колом осіб². Слід погодитися з думкою В. М. Кравчук, що у найширшому розумінні поняття «правовий простір» визначається як цілісний комплекс правових явищ, дій та подій, взаємозв'язків та відносин, зумовлений об'єктивними закономірностями розвитку людства, усвідомлений і постійно відтворюваний людьми та їх об'єднаннями, що використовується ними для досягнення своїх цілей, реалізації домагань³.

«Правовий простір», як зазначає В. В. Суханов, має три нерозривно пов'язані форми: суспільний, локалізований і індивідуальний правовий простір. Вони перебувають у системному зв'язку, конкретність якого задається комплексом економічних, політичних, історико-культурних та ідейних чинників. Характеристика структури і змісту правових просторів неоднакові в різних формах і видах просторів. Правовий простір у різноманітні своїх форм і змісту виступає однією з основних характеристик суспільного правового життя. У сукупності його форми і види створюють середовище права⁴.

До найважливіших видів суспільного правового простору В. В. Суханов відносить: а) державний простір, зумовлений державним, офіційним, юридичним правом; б) міжнародний простір, зумовлений нормами і принципами міжнародного права; в) цивілізаційний простір, пов'язаний з єдиною правовою системою товариств споріднених правових культур; г) простір звичаєвого, традиційного, стихійно-масового права; д) простір канонічного права. Локалізовані

суспільні простори утворюються в рамках загального правового простору певної спільноти і держави, існують у тих або інших відносинах із загальним правовим простором і мають очевидний груповий характер. Зокрема, це простори, визначені сферою родових і сімейних відносин, відносин усередині колективів, зокрема і в професійному середовищі. Індивідуальний правовий простір не охоплює спільноти. Місце індивідуальних правових просторів у системі суспільного правового простору різниться залежно від того, яке значення надається правам людини в рамках тієї чи іншої держави або правової культури. Суверенітет особи є характеристикою індивідуального правового простору з точки зору його форми. Юридичною характеристикою індивідуального правового простору з точки зору його змісту є правовий статус особи⁵.

Правовий простір, на думку Ю. О. Тихомирова, має такі види: 1) за сферами діяльності: економіко-правовий, соціально-правовий, освітньо-правовий, культурно-правовий, політико-правовий простір; 2) за способами встановлення і регулювання: інформаційно-правовий простір, договірний правовий простір, статусний правовий простір; 3) за обсягом формуються: територіальні, міжтериторіальні, екстериторіальні, віртуальні правові простори. Ці та інші види правових просторів існують у взаємодії та певному співвідношенні. Необхідно аналізувати й зважати на їх правову динаміку⁶.

В середовищі українського права козацько-гетьманської доби, відповідно до схеми В. В. Суханова, можна вирізнити три форми правового простору: суспільний, локалізований і індивідуальний правовий простір.

Суспільний правовий простір охоплює український етнос, що населяв Правобережну і Лівобережну Україну, Слобожанщину, а також козацтво Запорозької Січі та українське населення міст, населених пунктів і місцевостей Галичини, Буковини та Закарпаття.

Спільними для українського етносу цих територій були такі види суспільного правового простору: *простори традиційного та стихійно-масового права, простір канонічного права*.

Простір традиційного права охоплював територію Правобережної і Лівобережної України, де частково продовжували діяти (або дія яких була поновлена козацькою адміністрацією Гетьманщини) джерела права Великого князівства Литовського та Речі Посполитої: норми Литовських статутів, збірники магдебурзького права, окремі королівські та князівські грамоти, постанови сейму, зокрема, що стосувалися прав міського населення.

Простір стихійно-масового права охоплював території проживання козацьких спільнот, на які поширювалася дія систем, створених у процесі правового життя козацької спільноти загальнообов'язкових правил поведінки, якими регулювалися суспільні відносини у військовій, економічній, цивільній, політичній і адміністративній сферах життя козацької верстви. Стихійно-масове право існувало здебільшого в усній формі й діяло переважно у Запорозькій Січі та в козацькому самоврядуванні Гетьманщини й Слобідської України. Застосовувалося і реалізувалося поряд із правовими актами гетьманів, Генерального, полкових та сотенних урядів. Було складовою правової системи козацько-гетьманської доби.

Простір канонічного (церковного) права охоплював церковні відносини, правовий статус церков (православної, греко-католицької, католицької, протестант-

ських), сукупність правомочностей окремих членів церковного суспільства і церкви загалом, систему релігійно-правових норм, дії і діяльність церковних громад та православного духовенства, позитивні правові норми церкви, позитивні правові норми держави про церкву, транснаціональну систему духовно-моральних цінностей вірян, правосвідомість християнської спільноти⁷.

У середовищі суспільного правового простору існував ще один вид правового простору – *державний простір* у двох його різновидах.

Перший – державний простір *Запорозької Січі* або *Війська Запорозького Низового*. Юрисдикція та дія нормативних та індивідуально-правових актів органів влади та нормотворчих органів нереєстрового козацтва у XVI–XVIII ст. поширювалася на територію Запорозької Січі та на прилеглі землі, підконтрольні січовикам.

Оскільки упродовж кількох століть Запорозька Січ була своєрідним автономним політико-адміністративним утворенням з багатьма ознаками державності в межах інших держав, певні відносини регулювалися в межах іншого виду суспільного правового простору – *міжнародного правового простору*, основними компонентами якого були обопільно визнані суб'єктами міжнародного права принципи і норми міжнародного права і міжнародні договори. Зокрема, міжнародними договорами Запорозької Січі: з Кримським ханством: договір з Шагін-Гіреєм 1624 р., з Кримським ханством 1734–1775 рр.; з Річчю Посполитою: Вільшанська угода 1617 р., Роставицька угода П. Сагайдачного 1619 р., Куруківський договір 1625 р., Переяславська угода 1630 р.; з Московською державою: Лубенський договір 1734 р.; з Османською Імперією: Султанський акт 1778 р. про прийняття Задунайської Січі тощо. Окремі питання правового статусу Війська Запорозького Низового регулювалися також Ординацією і Реєстром Війська Запорозького 1638 р., Реєстром Війська Запорозького 1649 р.

Можна виокремити такі основні компоненти українського правового простору Запорозької Січі: територія Запорозької Січі та прилеглі землі, підконтрольні січовикам; усні джерела права (правовий звичай, «печатки»); текстувальні джерела (письмові юридичні акти та нормативні договори); соціальні, політичні і військові чинники та джерела виникнення права як соціального явища; діяльність посадових осіб з утворення норм права й вирішення судових та адміністративних справ; дії та діяльність суб'єктів права, у результаті якої реалізуються їхні потреби, вимоги і домагання та задовольняються інтереси; правосвідомість козацтва Запорозької Січі⁸.

Другий – державний простір *Гетьманщини, або Війська Запорозького* – української козацької держави на території Наддніпрянщини, Сіверщини, Стародубщини, Полісся та Східного Поділля, яка проіснувала від початку Української національної революції 1646–1648 рр. до 1786 р. У 1650-х роках козацька держава деякий час контролювала частину Південної Білорусі.

Від 1654 р. Гетьманщина перебувала під протекторатом московського царя. У 1663 р. поділилася на Лівобережну й Правобережну (під контролем Речі Посполитої, деякий час – Туреччини). У 1676 р. українська державність на Правобережжі перестала існувати. У зв'язку з цим юрисдикція і просторо-часова дія нормативних актів регулювалися також у межах *міжнародного правового простору*. Зокрема, загальновідомими нині гетьманськими статтями і міжнародними договорами, а також менш відомими договорами Війська Запорозького з Річчю Посполитою: Замостьське перемир'я 1648 р., Зборівський

трактат 1649 р., Білоцерківський мирний договір 1651 р., Жванецька мирова угода 1653 р., Гадяцька угода («Гадяцькі статті») 1658 р., Слободищенський (або Чуднівський) договір (трактат) 1660 р., Підгаєцька угода 1667 р. Зовсім маловідомими для широкого загалу є міжнародні договори Гетьманщини з іншими країнами: Раднотський договір 1656 р.; Корсунський договір зі Швецією 1657 р.; Корсунський договір з Туреччиною 1699 р.; Гетьмансько-Шведський договір 1708 р.; Покірний меморіал Запорозького Війська до святого королівського маєстату Швеції 1709 р.; Кайрський договір з Кримським ханством 1711 р.; Акт султана Мехмеда IV 1699 р. про надання території Поділля статусу Кам'янецького єялету, або Подільського єялету чи Кам'янецького (Подільського) пашалика – провінції Османської імперії (існувала на території Поділля з 1672 р. до 1699 р. як рокуєялет санджак).

Основними компонентами українського правового простору Гетьманщини є: а) територія Гетьманщини (Війська Запорозького); б) текстуальні джерела (письмові юридичні акти та нормативні договори): акти конституційного характеру – гетьманські статті; акти державного управління гетьманів (військові, політичні, фінансові, економічні та ті, що регулювали відносини власності, присвячені поштовому зв'язку, охороні та ремонту важливих об'єктів, безпеці і благоустрою, акти, що регулювали релігійні відносини та адміністративно-службові відносини)⁹; кодифіковані правові акти; в) соціальні, економічні, політичні, військові чинники та джерела виникнення права як соціального явища; г) діяльність гетьманських, полкових та сотених урядів з утворення норм права й вирішення судових та адміністративних справ; д) діяльність міських органів влади та самоврядування; е) дії та діяльність суб'єктів права, унаслідок яких реалізувалися їхні потреби, вимоги і домагання та задовольнялися інтереси; є) правосвідомість козацтва, селянства, міського населення, духовенства.

Зміст *індивідуального правового простору* визначав правовий статус особи. Правові статуси конкретних осіб (зміст та обсяг прав, обов'язків, законних інтересів, гарантій їх реалізації) залежали від належності до конкретного стану та групи населення. Тодішнє населення України поділялося на: 1) стани: козаків, селян, міщан та духовенства; 2) правлячу верхівку – козацька старшина, міський патриціат (у містах з магдебурзьким правом) та чернь (рядові козаки, селяни, міське населення, яке не мало міського громадянства); 3) олігархів (великі землевласники, багаті купці та багаті представники церковної ієрархії), середній клас (ремісники, промисловці, селяни-землевласники, торгівці тощо), бідноту (безземельні козаки та селяни, наймані робітники тощо) та особисто залежних людей (кріпаки, «піддані», «послушні» тощо). Тому правовий статус кожної із груп українського населення, а відповідно й конкретних осіб, на території Правобережної і Лівобережної України, Слобожанщини, Запорозької Січі, а також окремих населених пунктів та місцевостей був різним.

За обсягом правових просторів козацько-гетьманської доби (за схемою Ю. О. Тихомирова) були сформовані: територіальні, екстериторіальні правові простори. До *територіальних* правових просторів можна віднести вже згадані державні правові простори Запорозької Січі і Гетьманщини, а також правовий простір Слобожанщини.

До *екстериторіального* правового простору, на нашу думку, слід віднести *міський правовий простір*. Міський правовий простір козацько-гетьманської доби був складовою частиною європейського й українського правового просторів й охоплював міста Гетьманщини, Правобережної України, Слобожанщини,

Галичини, Буковини та Закарпаття, правовий режим яких визначався магдебурзьким правом або наданим міській громаді самоврядуванням.

Основними компонентами міського правового простору, зазначає О. С. Мельничук, є територія міста; межі міста; наповнення (зміст), яке може виходити за межі території і кордонів (магдебурзьке право, яке поширило свої ідеї на міста, що знаходилися в інших правових системах і державах й сформувало особливий міський правовий простір); правові ситуації та події (правові відносини, ціннісно-нормативна визначеність, міська правосвідомість тощо)¹⁰, а також діяльність міських органів самоврядування та міських судових органів, дії та діяльність суб'єктів права на території конкретного міста та підлеглих міській владі територіях, унаслідок яких реалізуються їхні потреби, вимоги і домагання та задовольняються інтереси.

Особливості міського правового простору визначалися правовим режимом міст й обсягом магдебурзького права та самоврядування на Правобережній, Лівобережній Україні, Слобожанщині та у привілейованих містах з українським населенням, що належали до юрисдикції Корони Польської¹¹.

Екстериторіальним правовим простором можна вважати також території, на яких діяло так зване волоське право, поширене серед поліетнічного скотарського («волоського») населення Балкан і Трансільванії, території Закарпаття (колишній Мармароський комітат Угорського королівства), Буковини та окремих скотарських регіонів Галичини. «Волохами» вважали себе русини, болгари, угорці, німці, румуни, а також представники інших народів, які займалися скотарством або дотримувалися східного (грецького) церковного обряду. Волоське право було наближенням до руського (українського) та німецького звичаєвого права. Є відомості про існування «волохів» на території багатьох сучасних європейських держав (Болгарії, Сербії, Румунії, Угорщини, Польщі, Чехії тощо). Це свідчить про значне поширення волоського права в Європі та існування багатьох його видів, які мають низку спільних рис, зокрема, щодо врегулювання правовідносин сільських громад у сфері сільсько-господарського самоврядування, судочинства, оподаткування та виконання повинностей¹².

У рамках загального правового простору козацько-гетьманської доби і міського правового простору певними спільнотами утворилися *локалізовані суспільні правові простори*, які існували в територіальних межах українського правового простору та у тих або інших відносинах із загальним правовим простором та міським простором і мали очевидний груповий характер. До таких локалізованих суспільних просторів слід віднести правові простори вірменських¹³, юдейських, мусульманських спільнот та інших спільнот, що проживали в містах на території Правобережної і частково Лівобережної України та Причорномор'я і Приазов'я, а також правовий простір кочових народів (циган, ногайців). До локалізованих правових просторів можна віднести також правовий простір українських православних релігійних братств XVI–XVIII ст., цехів (об'єднань міських ремісників однієї спеціалізації зі своїм статутом) тощо. Обсяг цієї публікації не дає змоги спинитися на цих та деяких інших видах локалізованих правових просторів докладніше.

Також важливою характеристикою українського правового простору козацько-гетьманської доби є його *динаміка*. Зокрема, під час Української національної революції 1648–1649 рр. відбулося скасування станового поділу українського суспільства. Утім, у першій половині XVIII ст. відбулося відновлення станового поділу суспільства в Гетьманщині, «реставрація» права

як привілею панівного (козацького) стану, повернення до норм Литовських статутів й встановлення кріпосного права.

Висновки. Єдиного правового простору, який би охоплював всю територію проживання та юрисдикції органів влади і самоврядування українського етносу козацько-гетьманської доби *не існувало*.

Український правовий простір козацько-гетьманської доби був відносно автономним рівнем історико-правової реальності¹⁴ та складовою частиною «правової реальності»¹⁵ й правового життя¹⁶ європейських держав та Османської імперії XVI–XVIII ст.

Отже, «*український правовий простір козацько-гетьманської доби*» – це цілісний комплекс динамічних правових явищ, дій та подій, а також залежностей, взаємозв'язків, відносин, діянь, вимог і претензій суб'єктів права українського етносу в межах конкретного простору (території) в конкретних часових проміжках, виражений у його формах та взаємопов'язаній сукупності видів правових просторів.

1. Атаманова Н.В. Наукові записки міжнародного гуманітарного університету. 2013. № 18. С.10–12. 2. Дія права: інтегративний аспект / відп. ред. Н.М.Онiщенко. Київ: Юрид. думка, 2010. С.36–39. 3. Кравчук В.М. Сприйняття поняття «правовий простір» з точки зору конкретного типу право розуміння. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 8–9 квіт. 2016 р.). Тернопіль: Екон. думка, 2016. С.201. 4. Суханов В.В. Правовое пространство и его формы: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2005. С.10–11. 5. Там само. С.18–23. 6. Правовое пространство: границы и динамика: монографія / отв. ред. Ю.А.Тихомиров. Москва: Проспект, 2020. С.22–23. 7. Сливка С.С. Канонічне право: природний та метакорпоративний порівняльні аспекти: Відкрита лекція. Київ–Львів: ЗУКЦ, 2012. 16 с. 8. Худояр Л.В. Джерела права Запорізької Січі. *Правова держава*. Вип. 24. Київ, 2015. С.35–43. 9. Худояр Л.В. Акти гетьманського управління в системі джерел права України-Гетьманщини XVII–XVIII ст. *Правова держава*. Вип. 27. Київ, 2016. С.44–50. 10. Мельничук О.С. Миський правовий простір: від метафори до поняття. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2012. Вип. 67. С.145–146. 11. Кобилецький М.М. Магдебурзьке право і його застосування в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): історико-правове дослідження. Львів: ПАІС, 2008. 405 с.; Заяць А.Є. Магдебурзьке право в містах Правобережної України в XVI – першій половині XVII ст. *Ефективність державного управління*: зб. наук. праць. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 18/19. С.229–236; Дядиченко В.А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. 532 с. 12. Шандра Р. Поняття та правова природа волососького права: історико-правовий аналіз. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. Серія юридична. 2014. Вип. 60. С.154–161. 13. Кобилецький М.М. Самоврядування вірменської громади у місті Львові (XIV–XVIII ст.). *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ*. Серія юридична. Львів, 2001. Вип. 2. С.84–89. 14. Музика І.В. Нариси з історії права і філософії права / відп. ред. І.Б.Усенко. Херсон: Грін Д.С., 2017. С.16. 15. Максимов С.І. Правова реальність. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т.2: Філософія права. Харків: Право, 2017. С.642–644. 16. Мокін І.С. Правове життя в Україні доби визвольних змагань 1917–1921 рр. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С.50–51.

References

1. Atamanova N.V. Naukovi zapysky mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. 2013. № 18. S.10–12. [ukr]. 2. Diya prava: intehratyvnyy aspekt: Monohrafiya / vidp. red. N.M.Onishchenko. Kyiv: Yuryd. dumka», 2010. S.36–39. [ukr]. 3. Kravchuk V.M. Spryyunyattya ponyattya «pravovyy

prostir» z toczky zoru konkretnoho typu pravo rozuminnya. *Ukrayina v umovakh reformuvannya pravovoyi systemy: suchasni realiyi ta mizhnarodnyy dosvid: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Ternopil', 8-9 kvit. 2016 r.). Ternopil': Ekonom. dumka, 2016. S.201. [ukr]. 4. Sukhanov V.V. Pravovoye prostranstvo i yego formy: avtoref. dis.... kand. yurid. nauk: 12.00.01. Moskva, 2005. S.10–11. [rus]. 5. Tam samo. S.18–23. [ukr]. 6. Pravovoye prostranstvo: granitsy i dinamika / otv. red. YU.A. Tikhomirovi. Moskva: Prospekt, 2020. S.22–23. [rus]. 7. Slyvka S.S. Kanonichne pravo: pryrodnyy ta metakorporatyvnyy porivnyal'ni aspekty: Vidkryta lektsiya. Kyiv-L'viv: ZUKTS, 2012. 16 s. [ukr]. 8. Khudoyar L.V. Dzherela prava Zaporiz'koyi Sichi // *Pravova derzhava*. Vyp.24. Kyiv, 2015. S.35–43. [ukr]. 9. Khudoyar L.V. Akty het'mans'koho upravlinnya v systemi dzherel prava Ukrayiny-Het'manshchyny XVII–XVIII st. *Pravova derzhava*. Vyp.27. Kyiv, 2016. S.44–50. [ukr]. 10. Mel'nychuk O.S. Mis'kyy pravovyy prostir: vid metafory do ponyattya. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. pr.* Odesa: Yuryd. l-ra, 2012. Vyp.67. S.145–146. [ukr]. 11. Kobylets'kyy M.M. Mahdebuzr'ke pravo i yoho zastosuvannya v Ukrayini (XIV – persha polovyna XIX st.): istoryko-pravove doslidzhennya: monohrafiya. L'viv: PAIS, 2008. 405 s.; Zayats' A.YE. Mahdebuzr'ke pravo v mistakh Pravoberezhnoyi Ukrayiny v XVI – pershiy polovyni XVI st. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnya: zb. nauk. pr.* L'viv: LRIDU NADU, 2009. Vyp.18/19. S.229–236; Dyadychenko V.A. Narysy suspil'no-politychnoho ustroyu Livoberezhnoyi Ukrayiny kintsya XVII – pochatku XVIII st. Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 1959. 532 s. [ukr]. 12. Shandra R. Ponyattya ta pravova pryroda volos'koho prava: istoryko-pravovyy analiz. *Visnyk L'viv's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Franka*. Seriya yurydychna. 2014. Vyp.60. S.154–161. [ukr]. 13. Kobylets'kyy M.M. Samovryaduvannya vimens'koyi hromady u misti L'vovi (XIV–XVIII st.) *Visnyk L'viv's'koho instytutu vnutrishnikh sprav pry Natsional'niy akademiyi vnutrishnikh sprav*. Seriya yurydychna. L'viv, 2001. Vyp.2. S.84–89. [ukr]. 14. Muzyka I.V. Narysy z istoriyi prava i filosofiyi prava / Vidp. red. I.B. Usenko; NAN Ukrayiny, Kherson: Hrin' D. S., 2017. S.16. [ukr]. 15. Maksymov S.I. Pravova real'nist'. *Velyka ukrayins'ka yurydychna entsyklopedia: y 20 t.* T.2: Filosofiya prava. Kharkiv: Pravo, 2017. S.642–644. [ukr]. 16. Mokin I.S. Pravove zhyttya v Ukrayini doby vyzvol'niz' zmahan' 1917–1921 rr. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser.: Yurysprudentsiya. 2013. № 5. S.50–51. [ukr].

Khudoiar Lesia. Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era: concepts, forms, kinds.

Constructing the concept of “Ukrainian legal space” is a rather difficult task that is still waiting to be solved. The solution of this problem will be facilitated by the formulation of the concept of “Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era”.

In the environment of the Ukrainian social legal space of the Cossack-Hetman era there was the state space of the Zaporozhian Sich or the Zaporozhian Lowland Army and the state space of the Hetmanate, or the Zaporozhian Army. Common to the Ukrainian ethnos of these territories were the following types of public legal space: the space of traditional and the spontaneous masses law, the space of canon law. The content of the individual legal space, determined the legal status of the person. The legal status of specific individuals (the content and scope of rights, responsibilities, legitimate interests, guarantees of their implementation) depended on belonging to a specific status and population group.

Legal spaces of the Cossack-Hetman era are divided into territorial and extraterritorial legal spaces. Territorial legal spaces include the state legal spaces of the Zaporozhian Sich and the Hetmanate. The extraterritorial legal space is the urban legal space. An important characteristic of the Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era is its dynamics.

“Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era” is a holistic set of dynamic legal phenomena, actions and events, as well as dependencies, relationships, relations, actions, demands and claims of the subjects of law of the Ukrainian ethnic group within a specific space (territory) in specific time intervals, expressed in its forms and a set of kinds of legal spaces.

Key words: *Ukrainian law, legal space, Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era, forms of the Ukrainian legal space of the Cossack-Hetman era, kinds of legal space of the Cossack-Hetman era.*